

УДК 378.81'243:32

Суткевич Г.О., Миколаївський державний гуманітарний університет ім. Петра Могили

Суткевич Ганна Олександрівна – старший викладач кафедри англійської мови Миколаївського державного гуманітарного університету ім.Петра Могили. Коло наукових інтересів: формування полікультурної компетентності майбутніх політологів у процесі вивчення англійської мови.

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПОЛІТОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті йдеться про принципи формування полікультурної компетентності майбутніх політологів у процесі вивчення англійської мови за професійним спрямуванням. Автором визначено принципи навчання англійської мови, які сприяють формуванню полікультурної компетентності, та створено модель її формування.

The article deals with the principles of forming of future politologists' polycultural competence in the process of learning English for special purposes. The author defines the principles of teaching English facilitating polycultural competence and makes up the model of its forming.

Діалектичний взаємозв'язок між мовою та культурою вже багато часу є предметом дослідження сучасних вітчизняних та закордонних учених, які опікуються процесом навчання іноземної мови у вищих закладах освіти. Дихотомія “мова – культура” створює необмежені можливості для вивчення культури через мову та мови через культуру. Опановуючи англійську мову, студенти мають змогу отримати знання не тільки мови як такої, але й культури англосмовних країн. Знання іншомовної культури, норм комунікативної поведінки, правил етикету особливо необхідні майбутнім політологам, оскільки їм у своїй практичній діяльності доведеться спілкуватися з представниками різних культур.

В Україні професія політолога відносно нова у порівнянні з класичними спеціальностями (вчителі, економісти, юристи, інженери тощо). Сучасні студенти-політологи мають серйозні та цікаві перспективи на ринку праці. Саме вони мають впливати на політичне життя суспільства,

відігравати важливу роль у державотворчих процесах. Формування полікультурної компетентності надає можливість студентам-політологам усвідомити реалії та цінності як своєї власної, так і іншої культури, бути учасником подій у полікультурному просторі.

Полікультурна компетентність (далі ПКК) визначається вченими по-різному: Н.С. Журавель – як обізнаність у контексті певних культур (культурна спадщина, життєві пріоритети, поведінка, мовний етикет тощо) [3, 179]; О.О. Смирновою – як спроможність висловлювати власну думку у міжкультурній комунікації з урахуванням особливостей іншої культури [9, 158 – 159]; О.С. Ковальчук – як усвідомлення різниці між власною культурою та культурою народу інших країн для запобігання непорозуміння, як взаємодію культур [4, 65]; І.Ф. Лошеновою – як уміння адекватно поводитись у процесі спілкування з представниками інших культур з урахуванням особливостей їхніх національних цінностей [2, 3 – 4]; Ю.Б.

Кузьменковою – як уміння застосувати надбані мовні знання та знання з культури інших країн у полікультурному середовищі у будь-якій мовленнєвій ситуації [5, 129]. Ми поділяємо думки провідних учених, і в нашому дослідженні спираємось на ці визначення.

Для формування ПКК необхідно суттєво змінити підхід до навчання іноземної мови. Згідно з Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти [1], рівень володіння іноземною мовою випускника вищої школи має відповідати рівню B2 (незалежний просунутий користувач). Сучасна методика навчання іноземних мов спирається на комунікативний підхід до вивчення мови та базується на використанні фактологічного матеріалу. Водночас, як доводять останні дослідження вітчизняних учених (В.М. Гірчак, О.В. Глушич, Г.В. Онкович, О.Б. Тарнопольський та ін.), для формування полікультурної компетентності необхідно впроваджувати культурологічний підхід до навчання мови з опорою на інноваційні технології, що забезпечують органічне поєднання отриманих знань та набутих навичок комунікативної поведінки в полікультурному просторі.

Впровадження культурологічного підходу сприяє формуванню ПКК студентів нефілологічних спеціальностей, зокрема майбутніх політологів. Формування полікультурної компетентності студентів-політологів у процесі вивчення англійської мови сприятиме їхньому ефективному функціонуванню в культурному розмаїтті навчального та професійного середовищ.

Провідні вітчизняні вчені-методисти присвятили чимало наукових досліджень дидактичним та методичним принципам навчання іноземної мови студентів нефілологічних спеціальностей. У роботах С.Ю. Ніколаєвої [6] описані загальні дидактичні та методичні принципи формування комунікативної компетенції; Н.О. Саєнко досліджує принципи навчання іноземної мови студентів технічних спеціальностей; принципам формування іншомовної соціокультурної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей присвячені роботи Р.О. Гришкової; на формування полікультурності як дидактичного принципу звернено увагу в дослідженнях Г.О. Дмитрієва, Л.В. Мельник; І.Ф. Лощенова досліджує принципи формування полікультурної компетенції студентів-філологів у процесі виховання на заняттях з англійської мови. Водночас принципам формування полікультурної компетентності майбутніх політологів у сучасній педагогічній науці не приділялося достатньо уваги. Тому метою нашої статті є дослідження принципів формування полікультурної компетентності майбутніх політологів у процесі вивчення англійської мови.

Завданнями статті передбачається:

- визначити принципи навчання іноземної мови, які сприяють формуванню полікультурної компетентності майбутніх політологів;
- створити модель формування полікультурної компетентності студентів-політологів.

Навчання іноземної мови у вищому навчальному закладі відбувається згідно з програмою з англійської мови для професійного спілкування (АМПС) та базується на таких її принципах: інтернаціоналізм та плюрлінгвізм, демократія та рівні права [1, 4]. Програма підтримує концепцію європейського громадянства та створює студентам надійний фундамент для навчання з перспективою міжнародних професійних можливостей. Плюрлінгвальний підхід до навчання англійської мови забезпечує розширення мовного досвіду від рідної мови до мов інших народів. Програма АМПС орієнтується на виховання інтересу до культур наших європейських сусідів, розвиток демократичного суспільства, формування відкритості, толерантності й поваги до “несхожості” й відмінностей. Також навчання англійської мови базується на дидактичних та методичних принципах [6]. До дидактичних принципів належать принципи наочності, посиленості, міцності, свідомості, науковості, активності, виховуючого навчання, індивідуалізації, доступності, систематичності та послідовності, колективності, проблемності, розвиваючого навчання.

Серед дидактичних принципів ми виділяємо принцип міцності знань, принцип систематичності і послідовності та принцип проблемності, які, в першу чергу, сприяють формуванню полікультурної компетентності. Принцип міцності знань набуває особливого значення, оскільки володіння мовою у полікультурному контексті пов'язане з накопиченням знань мовного та мовленнєвого матеріалу з урахуванням культурних особливостей як рідної, так і іншомовної культури. Майбутні політологи під час полікультурної комунікації застосовують знання, набуті під час вивчення іноземної мови завдяки вилученню з пам'яті відповідних мовленнєвих одиниць. Міцність знань постає запорукою плідного спілкування та отримання очікуваного позитивного результату з боку представників інших культур.

Принцип систематичності та послідовності вимагає подання навчального матеріалу полікультурного спрямування в системі, а не уривками. Систематичний процес надання інформації про культуру інших країн відбувається послідовно. Студенти отримують знання поступово, що дає можливість закріплення знань, які з часом набувають міцності. Повернення до вивченого матеріалу

надає впевненості у свідомості студентів і нагадує та водночас доповнює їх мовленнєву базу, яка ґрунтується на полікультурній обізнаності.

Принцип проблемності сприяє процесу формування критичного мислення. Студенти вчать оцінювати події, що відбуваються, з позицій набутих знань та свого власного досвіду, з урахуванням процесів культурного та суспільного життя різних країн. Розв'язання проблеми власними зусиллями надає студентам більше впевненості в собі, у своїх комунікативних та мовленнєвих здібностях, зміцнює бажання вивчити більше, дає змогу використовувати набуті раніше знання. Врахування власної культури в принципі проблемності є важливим фактором для формування полікультурної компетентності, оскільки тут формується почуття толерантності до представників інших культур. Студенти-політологи відчують різницю між власною та іншою культурами, що посилює їхнє критичне мислення та вміння толерантно ставитись до традицій і культурної спадщини інших народів.

На заняттях з англійської мови ми зіштовхнулися з тим, що студенти не вміють аргументувати свою точку зору щодо проблемного питання рідною мовою. Наше дослідження виявило, що студенти-політологи на проблемні питання, які вимагають критичного мислення, дають дуже лаконічні поверхові відповіді, які не містять суті проблеми. Якщо студент не виявляє зацікавленості, він не відчуває проблеми, не має з нею духовної близькості; він ніколи не запам'ятає, не побачить, не відчує її суті. Можливість проявити себе як особистість на заняттях з англійської мови зробить студента більш впевненим у своїх силах: він відчуває, що зможе зробити те, що здавалося йому до цих пір неможливим. Тому в процесі вивчення англійської мови студенти не тільки вчать критично мислити; у них з'являється інтерес та бажання обговорювати проблемні теми, які торкаються їхньої майбутньої спеціальності, сучасного політичного становища різних країн, можливість запропонувати власне рішення щодо політичної кризи, яка обговорюється англійською мовою.

До методичних принципів належать принципи комунікативності, домінуючої ролі вправ, взаємопов'язаного навчання видів мовленнєвої діяльності, врахування рідної мови [2]. Всі вони однаковою мірою сприяють формуванню ПКК, тому що цей процес неможливий за умов ігнорування будь-якого методичного принципу.

Принцип комунікативності передбачає здійснення студентами іншомовного мовленнєвого спілкування в межах засвоєного навчального матеріалу. Цей принцип зумовлює добір мовного та мовленнєвого матеріалу

полікультурного спрямування, вправи, які складаються з урахуванням культурологічного матеріалу, текстів-полілогів культурологічного характеру. Комунікативний підхід на даному етапі передбачається у всіх видах мовленнєвої діяльності: читанні, аудіюванні, мовленні та письмі.

У нашому дослідженні ми дійшли висновку, що для формування полікультурної компетентності майбутніх політологів найбільш ефективним є впровадження культурологічного підходу з опорою на комунікативну методику. Це дає змогу майбутнім політологам набувати комунікативних навичок через вивчення культури англійських країн та власної культури, відчувати різницю культур, бути толерантними та отримувати досвід у міжкультурній комунікації.

Принцип врахування рідної мови дає можливість спрогнозувати труднощі у навчанні фонетичного, лексичного та граматичного аспектів іншомовного мовлення. Цей принцип сприяє формуванню полікультурної компетентності, оскільки такі труднощі виникають за умов нерозуміння культури іншомовних країн: вміння вести ділові переговори по телефону (телефонний етикет), інтерв'ю, норми поведінки, культура повсякденного життя тощо. Врахування рідної мови передбачає знання з рідної культури, оскільки ми вивчаємо мову через культуру та культуру через мову. Ці два поняття взаємопов'язані та передбачають взаємопроникнення двох культур через мову. Формування внутрішнього відчуття органічної цілісності світу розширить у студентів поняття культури та позитивно вплинуть на процес формування ПКК.

Наведемо деякі приклади застосування принципів формування ПКК у процесі вивчення англійської мови. Так, тема *Political Career* дає можливість студентам уживати лексику з вивченої раніше теми *Characters & Personalities* (принцип міцності знань, принцип систематичності, принцип комунікативності, принцип домінуючої ролі вправ, принцип врахування рідної мови), тому що це допоможе їм порівнювати характери політичних лідерів, життєві кредо та пріоритети тієї чи іншої політичної постаті; які саме риси характеру загартовують людину у політичній кар'єрі та допомагають їй досягти поставленої мети, які з них не відчують гармонію з самими собою та з суспільством.

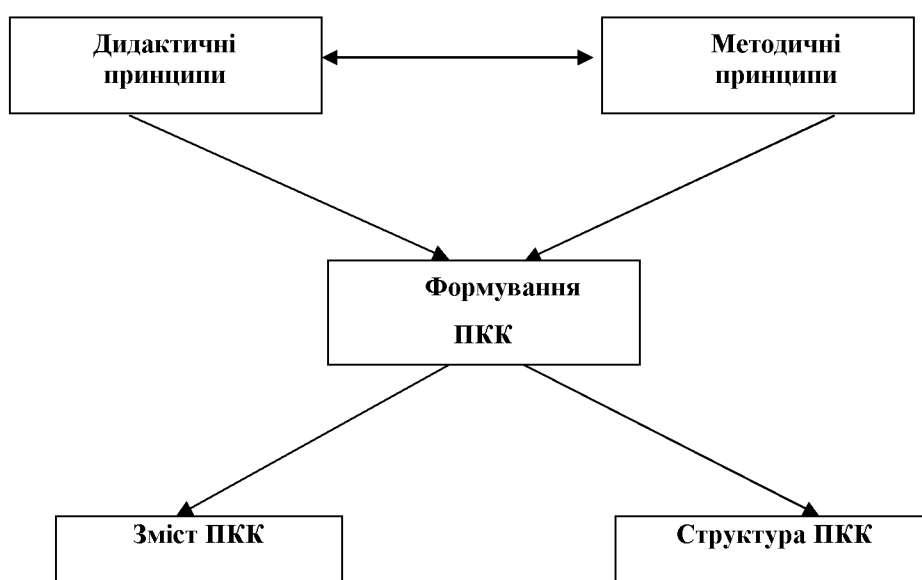
Тема *Human Rights* базується на знанні теоретичного матеріалу щодо прав людини в Україні та англійських країнах, а також на висловлюванні власної думки, вмінні поставити власне запитання щодо проблеми (принцип систематичності та послідовності, принцип проблемності, принцип комунікативності, принцип взаємопов'язаного навчання видів мовленнєвої діяльності, принцип врахування

рідної мови). Ознайомлюючись з правами бездомних людей в Україні, Великобританії та США, майбутні політологи повинні вміти обговорити та порівняти права бездомних у цих країнах: чи можуть такі люди брати участь у виборах, який ступінь соціального захисту вони мають, чи є в них право на медичне обслуговування та страхування; чи є в них право на любов суспільства, оточуючих їх людей; якщо людина не має своєї власної домівки, чи

заслугує вона на осудження з боку суспільства або любов людей, як допомогти такій людині своїм власним вчинком тощо.

Отже, в ході нашого дослідження ми визначили дидактичні та методичні принципи навчання іноземної мови, які сприяють формуванню полікультурної компетентності майбутніх політологів, та пропонуємо модель формування ПКК.

Схема 1. Модель формування полікультурної компетентності

У навчальному процесі англійської мови ми спостерігаємо взаємозв'язок дидактичних та методичних принципів. Жодний з них не може функціонувати ізольовано, а також не можна виключити певний принцип з кола дидактичних або методичних принципів для формування полікультурної компетентності. Всі принципи впливають на формування ПКК різною мірою, але вилучення одного з них створить неможливі умови для поставленої мети. У ході нашого дослідження ми встановили, що домінуючу роль у процесі формування полікультурної компетентності майбутніх політологів у процесі вивчення іноземної мови відіграють дидактичні принципи: *принцип міцності знань, принцип систематичності та послідовності, принцип проблемності*. Серед методичних принципів ми виділяємо *принципи комунікативності та врахування рідної мови* як принципи, яких слід дотримуватися, у першу чергу, в процесі формування полікультурної компетентності. У ході навчання студентам не завжди зрозуміла

різниця між культурними явищами, традиціями, нормами поведінки, мовним етикетом (постійно виникає питання: “Чому майже все по-іншому?”), тобто позамова інформація, яка необхідна для адекватного спілкування у полікультурній комунікації. Ми вважаємо, що процес формування полікультурної компетентності потребує врахування ще одного принципу – принципу врахування рідної культури. За умов врахування вищезазначених принципів відбувається процес формування полікультурної компетентності, який сприяє взаємопроникненню культур та робить майбутніх політологів не тільки конкурентно спроможними на ринку праці, а й духовно багатими людьми, толерантними до представників інших культур. Процес формування полікультурної компетентності відбувається за умов адаптації до контексту національної та іншомовної культури. Вивчення мови відбувається через культуру, культури – через мову.

Література

1. A Common European Framework of Reference / Council for Cultural Co-operation, Education Committee. – Strasbourg, 2001.
2. Болгарина В., Лощенова І. Культура і полікультурність // Шлях освіти. – 2002. – № 1. – С. 2 – 6.
3. Журавель Н.С. Межкультурная коммуникация как предмет философского анализа // Сопоставительное изучение языков и культур: лингводидактические аспекты межкультурной коммуникации // Материалы 45 научно-методич. конференции «Университетская наука – региону». – Ставрополь, 2000. – 247 с.
4. Ковальчук О.С. Полікультурна освіта в сучасній школі Росії // Педагогічний пошук. – Луцьк, 2003. – № 1(37) – С. 64 – 67.
5. Кузьменкова Ю.Б., Кузьменков А.П. Некоторые особенности британского менталитета и их отражение на вербальном уровне // Дискуссионный клуб FLT2 Межкультурная коммуникация. Теория и практика. – М.: 2000.
6. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник / Кол. авторів під керівн. С.Ю.Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 1999. – 320 с.
7. Програма з англійської мови для професійного спілкування / Кол. авт.: Г.Є.Бакаєва, О.А.Борисенко, І.І.Зуєнок та ін. – К.: Ленвіт, 2005. – 119 с.
8. Пассов Е.И. Коммуникативное иноязычное образование. Концепция развития индивидуальности в диалоге культур. – Липецк: Изд-во Липецк. гос. пед. ин-та, 1998. – 199 с.
9. Смирнова Е.А. Рефлексивные аспекты межкультурной компетенции // Проблемы взаимодействия языка и культуры: Межвузовский сборник научно-метод. статей. – Псков, 2000. – 168 с.